

Forord

Dette nummer indledes med Joakim Garffs artikel om den retoriske stil i Søren Kierkegaards opbyggelige taler. Oprindeligt havde Kierkegaard givet udgivelsen af *Opbyggelige Taler i forskellig Aand* (1847) titlen "Opbyggelige Taler i forskiellig *Stiil* og Aand"; men kort før trykningen valgte han at lade "stil" udgå af titlen. Med afsæt i denne historiske detalje peger Garff på det stilistiske element som betydningsbærende i talerne. Ikke mindst i den forstand, at stilen nødvendiggør den langsomme læsning, som Kierkegaard bevidst tilsigtede. Dette opnår teksten ved en række retoriske virkemidler som fx gentagelser og modifikationer eller gentagne gennemspilninger af det samme forløb. Her er tale om performativ retorik, og den sproglige form bliver et vigtigt "dynamisk element i tekstens betydningsproduktion". Garff viser, hvordan dette også i meget høj grad er tilfældet i den sidste af Kierkegaards *Tre Taler ved Altergangen om Fredagen* (1849), der handler om "synderinden" (Luk 7, 36-50). De opbyggelige taler er, skriver Garff, "noget af det mest litterære", Kierkegaard har skrevet, og skal derfor læses litterært, om end ændringen af titlen på udgivelsen fra 1847 måske er udtryk for, at Kierkegaard selv kan have næret en bekymring for eksplicit at betone betydningen af det æstetisk/stilistiske element for meget.

Lone Kølle Martinsens artikel anlægger et mentalitetshistorisk perspektiv på portrætteringen af romersk katolicisme i B.S. Ingemanns historiske romaner. Ingemanns romanunivers er henlagt til den danske middelalder og må læses på baggrund af 1800-tallets fascination af middelalderen, der i romantikkens periode både kunne tolkes i et positivt og et negativt lys. Martinsen bringer Ingemanns middelalderskildring i samtale med moderne historikerses tese om en "nordisk særvej" (*Nordic Sonderweg*). Ifølge denne tese har forestillingen – eller myten – om en fri bondestand i de nordiske lande i forening med den lutherske tradition været væsentlige faktorer i fremkomsten af moderne demokratiske samfundsordninger. Disse fortællinger synes i dansk sammenhæng at have været centrale i det oplysningsarbejde, som nogle af 1800-tallets toneangivende forfattere (Grundtvig, Ingemann, Blicher) stod for. Fælles for dem er, at de er "præstegårdssønner" og bevidst ønsker at oplyse og forme bondestanden. Martinsen viser, hvordan billedet af katolicismen hos Ingemann er nuanceret: I de historiske romaner beskrives danske (katolske) gejstlige, der er tro mod deres konge, som fromme og samvittighedsfulde personer med begge ben på jorden. Gejstlige, der i stedet er loyale mod paven eller søger magt og ære til sig selv, skildres derimod som arrogante

og uligevægtige. Således indskrives middelalderens konflikter mellem kongemagt og pavemagt hos Ingemann i en bredere fortælling om nord kontra syd.

Nete Helene Enggaard analyserer i sin artikel rammerne for liturgisk reformarbejde i den danske kirke i historisk perspektiv. Udgangspunktet er de seneste års diskussion om liturgiske forhold i folkekirken og de biskoppelige udvalg, der har arbejdet med autorisation, gudstjeneste, dåb og nadver (2017-2021). Artiklens fokus er kompetencespørgsmålene – hvem har retten til eller ansvaret for at forberede og implementere reformer og ændringer af gudstjenestens form og indhold? – og spørgsmålet om “den liturgiske lovgivningsproces’ demokratiske repræsentativitet eller samvirket mellem stat, kirke og folk”. Enggaard påviser, hvordan der lige siden Kirkeordinansen af 1537/1539 synes at have været en “kompetencemæssig gråzone” imellem kongemagten eller staten og kirkelige aktører som biskopper, præster og menigheder. I praksis har statslig lovgivning og regulering af gudstjenester og kirkelige handlingers form i stor udstrækning bygget på “kodifikation af usus”, hvor skik og brug, der var blevet almindeligt udbredt i sognene, blev stadfæstet ved ny lovgivning.

Nummerets sidste artikel, som er en anmeldelsesartikel, har et vist tematisk slægtskab med Enggaards liturghistoriske undersøgelse. Her tager Martin Berntson udgangspunkt i *Den sete kirke. Festskrift til Carsten Bach-Nielsen* (2021). Festskriftet, hvis tematik lægger sig i forlængelse af Bach-Nielsens mangeårige kirkehistoriske forskning, belyser forskellige sider af kirkens synlighed eller materialitet. Berntson benytter gennemgangen af festskriftets bidrag til en refleksion over fire aspekter af den “sete kirke”: 1) Den “sete kirke” har altid haft forskellige materielle udtryksformer; og i nyere kirkehistorisk forskning tales der om, at materielle genstande kan have agens med forandringspotentiale. 2) Den “sete kirke” materielle udtryksformer er genstand for diskussion. 3) 1900-tallet oplevede en tilbagekomst af den “sete kirke” (teologisk, liturgisk og i kirkearkitekturen). 4) Den “sete kirke” kan ikke isoleres fra sine omgivelser.

Jesper Høgenhaven